

KNY-18-
00755

Q. D. B. V.
DISSERTATIO IVRIDICA
PLENIOREM ADsertionem IVRIS
AMORTIZATIONIS
SISTENS.

QVAM
AVCTORITATE ILLVSTR. ORDINIS ICTORVM
IN ALMA IVLIA CAROLINA
PVBLICE VENTILANDAM PROPONIT
PRAESES
FRID. AVGVST. CHRIST. VVAHL, D.
RESPONDENTE
IOANNE CAROLO MÜHLRATH,
VITEMB. SAXON.
IVRIS VTRIVSQVE CANDIDAT.

AD D. VII. MAII MDCCXLVI.

HELMSTADII
TYPIS PAVLI DIETERICI SCHNORRII
ACAD. TYPOGR.

5712/927
(6½)

KNY-18-00755

Q. D. B. V.

DISSERTATIO IVRIDICA

PLENIOREM ADsertionem IVRIS
AMORTIZATIONIS SISTENS.

SECTIO I.

DE BONIS ECCLESIAE ET DE EORVM
IMMVNITATE.

§. I.

Ecclesiarum sub principe, qui ho- Sub hoste
stili animo sacra, quibus aduer- Principe
fatur, infestat, iisque adhaeren- ecclesia-
tes persequitur, plane diuersam rum sta-
esse conditionem, ac sub isto, tus.
qui eundem religionis cultum
tuetur, primitivae ecclesiae sta-
tus, etiamque nostrae, si reformandi ius inspicere
A velis

velis, satis superque indicare videtur. Tali enim ratione in numerum collegiorum illicitorum referuntur ecclesiae, sibi sunt relictæ, a semetipsis pendent, effectibusque ciuilibus sunt destitutæ. Hinc, quod potissimum primitiuam ecclesiam concernit, nec comparandorum praediorum aliorumque bonorum immobilium locus erat, nec ex vltima voluntate, sicuti et alia collegia, speciali non firmata priuilegio, quid capere poterant. a)

§. II.

Bona ecclesiae in primis seculis fuerunt oblationes. Age! videamus, in quonam constiterint tribus prioribus seculis bona ecclesiae. Iam a temporibus Christi, qui eius castra sequebantur, varia, quum sacerdotum priuatorum gratia conuenirent, adferebant munuscula, panem praecipue et vinum, tam ad instruendam eucharistiam, quam in solatium pauperum. Pasti etiam inde fuerunt ministri ecclesiae egeni. Vnde originem trahunt consuetæ tunc temporis agapæ, quæ nihil aliud fuerunt, quam conuiuia ex oblationibus ditiorum fidelium parata, et modo ante eucharistiae celebrationem, modo finita communione ita adornata, vt tam pauperes, quam diuitiis adfluentes vescerentur, illi autem ἀποφάγοντα auferrent. b) In Hierosolymitana ecclesia regnabat bonorum quaedam communio, nullus erat egenus, quum

a) L. VIII. C. de hered. instituend.
ILL. DOM. I. H. BOEHMER in *Iurisprud. eccles.* T. I. Lib. I. tit. XXXIII. §. 22.

b) Cor. XI. 17. 21. ILL. DOM. IO. GEORG. FERTSCH in *Historia*

ecclesiast. Sec. I. Cap. XV. §. 1. seqq. Sec. II. Cap. IX. §. 2. Sec. III. Cap. VII. §. 1. IOH. FABRICIVS in *annot. ad Concil. Gangrenf. can. XI. pag. 81.*

quum ditiores etiam venderent bona, et vt inde redacta pretia inter pauperes distribuerentur, ea in hunc finem Apostolis offerrent. Sic et inter egenos bonorum abundantia aderat. c) Quod vero aliae ecclesiae hanc praxin in imitationem traxerint, non legimus.

§. III.

Et Apostoli inter alias coelestes doctrinas et dogmata ad aeternam salutem necessaria, haec monita studiose instillarunt: Ne quis se necessitudini fidelium subtraheret, sed potius promptus esset ad exercendam charitatem et eleemosynam erogandam. d) Morem gesserunt fideles, et spontaneum his monitis exhibuerunt obsequium. e) Missa fuere spontanea eiusmodi dona etiam ad alias ecclesias, quo illarum succurrerent indigentiae. f) Spontaneae tamen erant ab initio tales collectae, sicuti et hodie in colligendis eleemosynis fieri videmus. Officia enim humanitatis et amoris omnem coactionem respuunt, nec remediis coactiuis inculcari possunt. Dicuntur hinc non ineleganter *honoraria*. g) Sed iam olim quodammodo imperatae fuerunt tales oblationes, et inter

Continua-
tio.

Ratio col-
lectandi in
primitiua
ecclesia.

A 2

Pon-

c) Act. II. 44. IV. 32. 34. seq. d) Act. II. 44. seq. XX. 35. Eph. IV. 28. I. Tim. VI. 17. seq. Hebr. XIII. 2. I. Petr. IV. 9. Rom. XII. 13. I. Cor. XVI. 2. e) Act. IV. 36. 37. V. 2. seq. CLEMENS Romanus <i>Epist. I. ad Corinth. 40. et 44.</i> ARNOLD.	in der Abbildung der ersten Christen Lib. III. <i>Cap. VIII. IX. X. XI.</i> f) <i>Rom. XV. 23. Act. II. 30. seqq. SARPI de Benefic. art. III.</i> g) I. Tim. V. 15. IER. A COSTA <i>de l'origine et du Progres des Revenues ecclesiastiques.</i>

Pontificios hodiernum iuberi et extorqueri solent, quo tamen nihil absurdius dici ac cogitari poterit. h)

§. IV.

Continu-
atio.

Alia mens erat primorum, qui post Apostolorum excessum vixerunt, ecclesiarum antistitum. Suadebant tales erogationes in usum pauperum, et spontaneum obsequium praestabant fideles. Audiamus quaedam testimonia. IUSTINVS Martyr. i.) testis omni exceptione maior, perhibet: In publicis Christianorum congressibus, finita communione, pro sua quemque facultate ac arbitrio pecuniam contulisse, hanc deinde antistites, prout necessarium fuerit, inter pauperes, viduas vere tales, parentibus orbatos, morbo laborantes, nullo caeteroquin personarum respectu habito, distribuisse. Conspirat cum IVSTINO etiam TERTULLIANVS k.) dicens: Arcae genus apud Christianos occurrere, modicamque unumquemque stipem menstrua die, vel quum vellet, et si modo vellet, et si modo posset, adponere; neminem enim compelli, sed sponte conferre. Ita adposita quasi pietatis deposita esse, nam inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis dispensari, sed egenis alendis humanisque, et pueris ac puellis re et parentibus destitutis, domesticis senibus, naufragis, condemnatis ad metalla, deportatis in insulam, custodiis mancipatis. Dixit etiam: l.) Quod oblationes facerent pro defunctis, pro natalitiis annua die;

h) ILL. DOM. IOH. GEORG. i) IUSTINVS Martyr in *Apol. II.*
PERTSCH. in *element. Iuris* k) In *Apologet. Cap. XXXIX.*
Canon. Part. I. §. 102. l) In libro de *corona Cap. III.*

die; sed et has spontaneas fuisse e priori loco constar. Varia quoque apud CYPRIANVM occurrunt testimonia, quae cum TERTVLLIANO conspirant, vnde et discimus, quod nonnullis aliis nominibus insignita fuerint haec fidelium munuscula. Voces: *stipes, oblationes, lucra, sportulae, menstruae distributiones*, plerumque synonimice a CYPRIANO adhibentur, qui etiam docet, quod ministri ecclesiae, inde vitae necessaria acceperint. m.) Etiam pro mortuis, qui in communione ecclesiae decesserant, oblationes factas fuisse e CYPRIANO n) discimus. Haec munuscula in variis rebus consistentia, in parata quoque pecunia in arcam seu carbonam coniecta, bona fuerunt ecclesiastica. o)

§. V.

Imperatae vero, vti antea iam innuimus, quod-
ammodo Seculo III. oblationes saltim ab illis, qui-
bus bonorum fuit adfluentia. Sic CYPRIANVS p.)
increpat mulierem diuitem, quod in congregatione
nulla obtulisset munuscula. Postea docuerunt, dele-
ri oblationibus peccata, adeoque vt totum, quod
quis haberet, offerret, variis verborum lenociniis
voluerunt persuadere. Offerrent vel morientes ad
liberandam de peremnis poenis animam, et quum
aliud

Seculo
tertio ta-
men iam
imperatae
fuerunt.

A 3

m) Vid. *Epistol.* XXXIV. XXXIX.
et XLV. Edit. Bremens.

n) Vid. CYPRIANI *Epist.* I. XV.
XVI. et XXXIV.

o) TERTVLLIANVS in *Apologet.*
Cap. XXXIX. CYPRIANVS *Epist.*
V. Constit. Apostol. Lib. VIII.

Cap. XXVII. Add GABR. ALBASPINA-
NAEVS Episcopus Aurelianensis
de vet. eccles. rit. Lib. I. obs. V.

p) CYPRIANVS de *Oper. et E-*
leemos.

Origenis
sententia
de primi-
tiarum
praesta-
tione.

An deci-
marum
praestatio
fuerit ne-
cessaria?

aliud non possent, saltem substantiam. q) Qui eru-
ditionis palmam omnibus fere doctoribus dubiam
reddidit ORIGENES in ea fuit sententia: Occurrere
inter Christianos idem in specie sacerdotium, quale
in veteri foedere adfuisset. Suasor itaque fuit, vt fi-
deles primitias offerrent, immo ita de tali praestatio-
ne loquitur, ac si iam fuisset vsitata. r) Loquuntur
etiam sic dicti *canones apostolici* de primitiis. s) Deci-
mas necessario praestandas docuit ORIGENES. t)
Quae de decimarum solutione in veteri foedere san-
cita fuerunt, ita in suos vsus conuertit CYPRIANVS,
vt ad sui temporis clerum quodammodo accommo-
daret, innuens: viuere illum de sportulis, tamquam
de decimis. v) Sed aperte etiam confitetur: Fideles
clericis decimas haud praestitisse. w) Nullam tamen
ad illas exsoluendas adesse obligationem cordati Pon-
tificii doctores adnoseunt, e quibus vel PAVLVM
SARPIVM x) et HIERONYMVM A COSTA y) no-
minasse satis erit.

§. VI.

In variis itaque oblationibus consistebant primi-
tiuae ecclesiae redditus, et tales obuentiones non fi-
xae,

q) CYPRIANVS loc. cit. et SAL-
VIANVS Lib. I. Cap. XXIX. sq.

r) ORIGENES *aduers. Cels.*
Lib. VIII.

s) *Can. Apostol. II. al. III. et IV.*

t) ORIGENES in *Numer. XVIII.*
Homil. XI. et in Ios. Homil.
XVII. conf. SAM. BASNA-
GIVS Annal. polit. eccles. Tom.

II. Diff. V. de decimis §. 9.

v) CYPRIANVS *Epist. I.*

w) Idem de *Vnit. eccles.*

x) Vid. incomparabilis huius
Theologi Veneti tract. de be-
neficiis. §. 21.

y) IEROME A COSTA de *L'ori-*
gine et du Progres des Reve-
nues ecclesiastiques. p. m. 7.

xae, sed temporariae et pro numero Christianorum nunc maiores, nunc minores fuerunt. z) Paucis natura est contenta; sic etiam ministri ecclesiae de his redditibus tantum saltem, quantum ad vitam necessarium, acceperunt. aa) Hinc et plurimi fidelium gloriae sibi ducebant, in maxima rerum penuria, tranquille tamen vitam transigere. Optime OCTAVIVS Caecilio apud MINVTIVM FELICEM paupertatem Christianis exprobranti, respondit: *Quod plerique pauperes dicimur non est infamia nostra, sed gloria; et porro: malumus nos bonos esse, quam prodigos.*

§. VII.

Minime interim negari potest, abundasse quasdam ecclesias diuitiis. Larga enim manu offerrebant fideles. Cuius rei declarandae causa plurima ex antiquitatum monumentis possem proferre exempla. Iuuabit interim quaedam producere. Refertur de Marcione haeretico, quod quinque millia nummorum aureorum in communem massam contulerit. bb) Sed premunt hanc narrationem quaedam dubia. cc) Si LVCIANO fides habenda foret, multi vel ea de causa ad Christianorum sacra transierunt, ut thesauris ecclesiarum et e distributionibus illorum ditescerent. dd) Si, quae de Laurentii martyrio consignauit PRVDENTIVS, vera sunt, tantas diuitias possedit eccle-

z) B. CASP. ZIEGLER *de dote ecclesiae. Cap. III. § VI.*

aa) ORIGENES *in Matth. Tract. XXV. et XXXI.*

bb) EPIPHANIUS *Heref. XLII.*

cc) vid. TILLEMONT *Memoir pour servir a l'Hist. de l'Egl. Tom. II. Part. 2.*

dd) LVCIANVS *in Peregrino.*

ecclesia Romana, ut ipsi persecutores illis inhiauerint. ee) Sunt vero, quibus huius Poetae relatio quodammodo suspecta videtur. ff) Quidquid vero desuper statuere velimus, est tamen tam certum, quam quod certissimum, quod in vrbibus maioribus vel ex oblationibus variis, amplissimi redditus fuerint percepti.

§. VIII.

Adquiritos redditus administrarunt episcopi.

Administrauit illos Episcopus, et clericis inde stipendia soluit. gg) Omnia bona ex oblationibus quaesita, sub dispositione quidem fuerunt Episcoporum, neutiquam vero in eorum proprietate. Sic nec consanguineis suis illa elargiri potuerunt, nisi quatenus indigentiae illorum esset succurrendum. hh) Ipsi vero Episcopis integrum erat tantum inde decerpere, quantum ad sustentationem necessarium fuit. ii) Reliquis ecclesiae ministris exinde pariter tunc demum succurrebant, si aliunde non haberent, unde se exhibere possent. kk) Regnauit enim doctrina: Bona ecclesiae esse patrimonium pauperum. ll) Proinde in adsumptione clericorum, praeter vitae ac morum integritatem etiam diuitias personarum respuerunt, vt de propriis viuerent, nec ecclesiae aera-

rio

ee) PRUDENTIUS *Peristephan.*
Hym. II. add. SARPI de be-
neficiis §. III. BVSIUS de bo-
nerum ecclesiasticorum natu-
ra.

ff) ANONYMI *Hist. des Papes*
Tom. I. p. 71.

gg) CYPRIANVS *Epist. XLI.*

hh) Canon. *Apostol. XXXI. al.*
XXXIX.

ii) Canon. *Apostol. XXXIV. al.*
XLI.

kk) ORIGENES *Tract. in Matth.*
XXV. et XXXI.

ll) vid. CYPRIANVS *Epist. II.*
V. VII. XII. XIV. et de Laps.

rio oneri essent. mm) Quaedam oblationes in ipsa congregatione factae; aliae ad domus Episcoporum et Presbyterorum transmissae, et inter clericos et pauperes iuxta dispositionem Episcoporum distributae. nn) Dicebantur haec munera *κωνισκία*, seu sportulae. oo) Participantes de his sportulis dicti fuerunt fratres sportulantes. pp) Errat enim CLAVDIVS, qui per tales fratres offerrentes dona, intelligit. qq) Errat SALIG, qui verba de custodientibus munuscula interpretatus est. rr) Praeter harum sportularum dispensationem obtinuit mensura, seu menstrua distributio, et quidem aequalis. ss) Distinctas enim sportularum praestationes fuisse a distributionibus mensuris, satis perspicue ostendit CHRIST. LVPVS. tt)

Fratres
sportulan-
tes qui-
nam?

§. IX.

Durarunt oblationes etiam sub Imperatoribus christianae religioni addictis. vv) Saepe vero Episcopi illas in proprios vsus conuertebant: *Ἐπὶ προσφορῶν ὀνόματι τὴν δωροληψίαν ἐπιτεχνώμενοι*, sordidam munerum captationem oblationum nomine callide obuelantes, ut a-

Male in
admini-
stratione
bonorum
ecclesiae
se gesse-
runt epi-
scopi.

B

mm) CYPRIANVS *Epist. XLI.*

nn) *Can. Apostol. II. al. III. et IV. vel III. IV. et V. et Can. XXXIV. al. XLI.*

oo) BALSAMON in not. ad *Can. Apostol. I.* BEVEREGIVS in not. ad *Can. Apostol. IV.*

pp) CYPRIANVS *Epist. I.*

qq) GOTHOFR. CHRISTOPH. CLAVDIVS in *Hist. Fratr. sportulant. pag. 27. seq.*

rr) SALIG *de Diptych. Cap. III. § 9. Not. c.*

ss) CYPRIANVS *Epist. XXXIV. et XXXIX.*

tt) LVPVS in *schol. ad Can. X. Concil. Tholosan. Oper. Tom. V. pag. 44. seq.*

vv) ILL. PERTSCHII *Historia eccles. Sec. IV. Cap. VII. §. 17. et 40. Cap. IX. §. 2. Cap. XI. §. 1. seq.*

Testimo-
nium Am-
miani
Marcelli-
ni.

it APOLLONIUS de *Montano* haeretico. ww) Suafores ideo quidam exstiterunt fidelibus, vt ipsi eleemosynas pauperibus erogarent, nec Episcopis vltius offerrent.xx) Ethnicus quidem, sed grauis scriptor AMMIANVS MARCELLINVS postquam, quae inter Damasum et Vrsinum super Episcopatu Romano ortae fuerint, concertationes cum caedibus coniunctas enarrauit, pergit: „Neque ego abnuo, ostentationem rerum „considerans vrbicularum huius rei cupidos ob impe- „trandum, quod adpetunt, omni contentione late- „rum iurgari debere: quum id adepti, futuri sint ita „securi, vt ditentur oblationibus matronarum, pro- „cedantque vehiculis insidentes circumspecte vestiti, „epulas curantes profusas, adeo vt eorum conuiuia „regales superent mensas. Qui esse poterant beati „reuera, si magnitudine vrbis despecta, quam vitiis „opponunt, ad imitationem antistitum quorundam „prouincialium viuerent, quos tenuitas edendi po- „tandique parcissime, vilitas etiam indumentorum „et supercilia humum spectantia perpetuo numini „verisque eius cultoribus, vt puros commendant et „verecundos „yy) Egregia sunt, quae ad hunc lo- cum obseruarunt LINDENBROGIUS et VALESIUS, adeoque quaedam hic addere licebit. Graphice delineauit HIERONYMVS mores insanos quorundam Episcoporum. „Quidam, inquit, in hoc omne studium vitamque posuerunt, vt matronarum no- „mi-

Testimo-
nium Hi-
eronymi.

ww) EVSEBIUS *Histor. eccles. Lib. V. Cap. XVIII.*

xx) CHRYSOSTOMVS *Homil. XXI. in Epist. ad Corinth. add. GRE-*

GORIUS NAZIANZENVS *Orat. XXXII.*

yy) AMMIANVS MARCELLINVS *Hist. Lib. XXVII. Cap. III.*

„mina, domos, moresque cognoscant, ex quibus v-
 „num, qui huius artis est princeps, breuiter strictim-
 „que describam, quo facilius, magistro cognito, di-
 „scipulos recognoscas. Cum sole festinus exsurgit,
 „salutandi ei ordo disponitur, viarum compendia
 „requiruntur et paene vsque ad cubicula dormienti-
 „um senex importunus ingreditur, si puluillum vide-
 „rit, si mantile elegans, si quid domestici suppelle-
 „tilis laudat, miratur, attrectat, et se his indigere
 „conquerens, non tam impetrat, quam extorquet:
 „quia singulae metuunt veredarium vrbs offendere.„
 zz) Huic vitio quodammodo obuiam ierunt Impe-
 ratores VALENTINIANVS, VALENS et GRATIA-
 NVS. a) De luxu Romanorum et aliorum Episco-
 porum in maioribus ciuitatibus etiam GREGORIUS
 NAZIANZENSIS conquestus est. b) Laudauit vero
 Episcoporum prouincialium tenuem victum, vilem
 cultum, demissos oculos. c)

§. X.

Sunt, qui putant, quod iam circa incunabula Non ha-
 christianismi ecclesiae bona immobilia possederint. buerunt
 d) Sed quam inepta sint horum argumenta, iam ab ecclesiae
 aliis obseruatum fuit. e) Prohibuerunt leges incer- bona im-
 tis mobilia.

B 2

tis

zz) HIERONYMVS ad *Euslob.*
Epist. XXII.

a) Vid. *L. XX. Cod. Theod. de Episc.*
Eccles. et Cleric.

b) Vid. *Orat. XXXII. et Orat. fune-*
br. de laud. Basil.

c) in suis carminibus. Add. *SYLPIVS*

SEVERVS in *Vit. Martin. Cap.*
XXVI. et Dial. II. Cap. I. et IV.

d) Vid. *HENR. DODVVELL Diff.*
Cyprian I. de Voce Cleri.

e) Vid. *ILL. PERTSCHII Histor.*
eccles. Sec. I. Cap. XVII. §. 7.

seq.

tis personis, quorsum omnia collegia et corpora, immo etiam Dii gentilium pertinuerunt, aliquid testamentis relinquere, f) Illicita collegia, ad quae etiam christianorum congregationes relatae fuerunt, (§. I.) nulla potuerunt possidere immobilia. g) Idoneorum itidem testimoniorum fide destituuntur, quae a quibusdam adducuntur, h) quod scilicet seculo tertio ecclesiae passim bonis immobilibus ditatae fuerint. Nec e loco quodam e decreto Gratiani probatio talis peti poterit, i) quod iam obseruauit BLONDELLVS, k) ostendens; istam epistolam circa tempora Othgarii Archipraefulis Moguntini esse conscriptam. l)

§. XI.

Qualia tamen
sec. IV. sub

Cessante demum persecutionem aestu, sub quo per tria priora secula anxie laborauit, postea vero

f) VLPIANVS in *Fragm. Tit. XXII.*
§. 4. et 6.

g) Vid. Tit. ff. de *Colleg. et Corp.*

h) Vid. Anonymi *Hist. des Papes*
Tom. I. pag. 51. SARPVS de
Beneficiis §. IV. in fin.

i) Vid. C. XVII. q. 4. c. 13.

k) in *Pseudo Isidoro.*

l) Ne quidem templa habuerunt christiani, quousque sub cruce et persecutionum iugo ingemiscerent, quidquid in contrarium dicant Cardinalis BELLARMIVS, CORNELIVS A LAPIDE, IO. MEDE, IOSEPH BINGHAMVS alique. Omnia enim loca, quae ex patrum scriptis adducuntur ILL. IVST. HENNING BOEHMER in *Diff. ad Tertul.*

lianum et Plinium II. Diff. 2. c. ZIEGLER de *Dote Ecclesiae* c. II. rite examinarunt. Qui pleniorum discussionem desiderant, ad eant ILL. IO. GEORG PERTSCH. *Hist. ecclesiast. Sec. I. cap. IX. Sec. II. cap. IV. Sec. III. cap. IV. §. I. seq.* ubi rem omnem iam satis peroratam deprehendent. Risi proinde excipiendi Hispani, perhibentes, se possidere templa cathedralia iam sub Apostolorum temporibus exaedificata; et in hoc themate deridendo iam occupatus fuit P. SIMON in tr. *de la comparaison des ceremonies des Iuifs et de la discipline de l'Eglise.* conf. GYNDLING. in *Gundling. P. II. Diff. 2. §. 2.*

ro meliora fata experta est ecclesia, quum nempe sacris christianorum fauere inciperet CONSTANTINVS M., bona immobilia secure adquisiuit. Percurramus tamquam per indicem tam huius Principis, quam successorum in Imperio erga ecclesias liberalitates. Dedit quippe CONSTANTINVS Carthaginensi ecclesiae magnam pecuniae summam eum in finem, vt inter clericos per Africam, Numidiam et vtramque Mauritaniam distribueretur. m) Iussit praeterea, clericis et nonnis, seu virginibus sanctimonialibus, per totum imperium quotannis certam pecuniae summam elargiri. Abrogauit quidem id ipsum IULIANVS, sed renouauit pro parte pristinum institutum IOVIANVS. n) Porro CONSTANTINVS mandata dedit, erogarent Praesides prouinciarum ad exstrukciones templorum necessaria. o) CONSTANS ad Africanas ecclesias extraordinaria misit munera. p) Immo iam ante CONSTANTINI tempora, vbi indulgentes Principes fuerunt, passim vel per emtiones, vel per donationes, domos, hortos, agros, prata, census, ecclesiae adquisiuerunt. Mota persecutione saepe inter caduca fuere relata talia bona, reddita vero pace, securitate et tranquillitate, plerumque restituta. q) Sub Principum christianorum imperio

Constan-
tino libere
adquisiue-
runt,

B 3

in-

m) EVSEBIVS <i>Histor. eccles. Lib. X. Cap. VI.</i>	p) OPTATVS <i>de Schism. Donatist. Lib. III. Cap. III.</i>
n) THEODORETVS <i>Hist. eccles. Lib. I. Cap. XI. et Lib. IV. Cap. IV.</i>	q) EVSEBIVS <i>Histor. eccles. Lib. IX. Cap. X. Lib. X. Cap. III. et Vit. Constant. Lib. II. Cap. XXXVII. XXXIX. XL. et XLI.</i>
SOZOMENVS <i>Hist. eccles. Lib. V. Cap. V. et Lib. VI. Cap. III.</i>	LACTANTIUS <i>de Mort. persecut. Cap. XLVIII. ibique CUPERVS in Not.</i>
o) THEODORETVS <i>cit. l. Lib. I. Cap. XV.</i>	

ingentes accessiones fecerunt ecclesiae. Plurimorum Episcoporum cura eo directa fuit, ut reditus ecclesiasticos augerent; sed fuerunt, qui agnoscerent, tali ratione ipsum christianismum degenerem fieri. r) Sub CONSTANTINO indultum, ut ex hereditatibus lucra capere possent ecclesiae. s) Voluit CONSTANTINVS, ut illae martyribus et confessoribus, sine legitimis heredibus decedentibus, succederent. t) Reditus templis olim gentilium destinati, passim ecclesiis addicebantur. v) Clerici et monachi saepius eo annitebantur, ut viduarum, orphanorum, diaconissarum aliarumque personarum hereditates caperent. Obuiam quidem quodammodo iuerunt leges his conatibus, simul tamen permiserunt, ultimis voluntatibus ecclesiis bona immobilia relinquere. x) Tanta vero quorundam Episcoporum fuit modestia, ut tunc, quum cernerent, iniuriam sic illatam esse legitimis heredibus, hos ipsos cum inopia conflictare, hereditates repudiarint. y) Ex eiusmodi vero bonis et redditibus clericis vitae necessaria erogata

r) HIERONYMVS in *Vit. Malchi*
CHRYSOStOMVS *Homil.*
LXXXVI. in *Matth.*

s) L. IV. C. *Theod. de Episcop. Eccles. et Clericis.* L. II. C. *Iustin. de sacros. Eccl.* PAGIVS *crit. Baron. ann. CCCXXI. Nr. IV. et V.*

t) EVSEBIUS *Vit. Constant. Lib. II. Cap. XXXVI.* L. IV. C. *Theod. de Episc. et Cler.* ibique IAC. GOTHOFREDVS in *Comment.*

v) L. XIX. et XX. C. *Theod. de Pagan.* SOZOMENVS *Hist. eccles. Lib. V. C VII.* SOCRATES *Hist. eccles. Lib. V. Cap. XVI.*

x) Vid. L. XX XXVII. XXVIII. C. *Theod. de Episc. et Cler.* ibique IAC. GOTHOFREDVS in *Comment.* HIERONYMVS *Epist. II. ad Nepot.* AMBROSIVS *Epistol. XII. al. XXXI.*

y) POSSIDIUS *Vit. Aug. C. XXIV.*

gata fuerunt. z) Plurimi abhinc clericatum ambi-
runt. aa) Quidam, vt reciperentur, in compensa-
tionem omnes suas facultates ecclesiae tradiderunt.
Quidam quoque Episcopi in cooprandis clericis non
tam ad merita et morum integritatem, quam ad di-
uitias personarum, oculos intenderunt. bb) Prae-
statio etiam primitiarum passim inualuit. cc) Con-
stat praeterea e variis testimoniis, decimas a quibus-
dam personis spontanee solutas fuisse. dd) Nulla ta-
men lex occurrit, quae omnibus decimarum prae-
stationem iniunxerit. ee)

§. XII.

Magis magisque exulta fuit doctrina: operari Clerici o-
tales donationes et collatas in ecclesias liberalitates, mni stu-
remissionem peccatorum: vergere haec beneficia in dio ad-
salutem animae. Infinitis testimoniis probari haec quirendis
possent, nisi iam satis cognita essent. Illi saltim diuitiis in-
haec hiarunt.

z) POSSIDIVS *cit. l. Cap. XXIII.*

aa) *L. I. et II. C. Theod. de Episc. et Cler.*

bb) CHRYSOSTOMVS *de Sacerd. Lib. II. Cap. VII.*

cc) Concil. Gangrense. *Can. VII. et VIII. et Epist. Concil. Gangrenf. apud COLETVM Concil. Tom II. Col. 426.* Concil. Carthagin. *III. Can. XXIV.* Cod. can. Eccles. Afric. *can. XXXVII.* al. *XL* Concil. African. *Can. IV.* GREGOR. NAZIANZ. *Epist. LXXX.* Constit. Apostol. *Lib. II. Cap. XXI. XXVII. XXIX. et XXXV. Lib. VIII. Cap.*

XXX. et XL. HIERONYMVS Comm. in Malach. III.

dd) AVGVSTINVS *Serm. XLVIII. et in Psalm. CXLVI.* HILARIVS *in Psalm. CXVIII. et in Matth. XXIV.* HIERONYMVS *l. c. GREGORIVS NAZIANZENVVS Orat. V.* CHRYSOSTOMVS *Homil. IV. ad Ephes. Constit. Apostol. Lib. IV. Cap. XXV. XXVII. XXIX et XXXV. et Lib. VIII. Cap. XXX.*

ee) ILL. IO. GEORG PERTSCH. *Histor. eccles. Sec. IV. Cap. XI. §. II. seq.* Cuius observationes doctissimas nostras fecimus.

haec ignorant, qui nulla plane super eiusmodi donationibus confecta instrumenta viderunt. Inde evenit, ut qui deuotione, ut aiunt, alios antecedere cuperent, egregias possessiones clero et ecclesiis conferrent, proprios liberos, parentes, ceterosque consanguineos successionem legitima spoliarent. Iam sua aetate PRUDENTIUS ita de tali infucata pietate cecinit: ff)

Tum cura summa est fratribus,
 (Ut sermo testatur loquax;)
 Offerre fundis venditis
 Sestertiorum millia,
 Addicta auorum praedia
 Foedis sub auctionibus.
 Successor exheres gemit
 Sanctis egens parentibus;
 Haec occultantur abditis
 Ecclesiarum angulis,
 Et summa pietas creditur
 Nudare dulces liberos.

Tanta enim fuit quorundam clericorum habendi cupiditas, ut munera et dona quasi extorquerent. Audiamus instar omnium compilatorem constitutionum apostolicarum, qui haec proposuit dogmata: Esse sacerdotes Principes et Reges, immo his excellentiores. Soluenda proinde clero esse tributa. Sicuti anima corpore praestantior, ita et superare sacerdotium regiam dignitatem. Deberi proinde clericis primitias, decimas, munera

ra

---

ff) PRUDENTIUS *Peristephan. Hymn. II. Vers. 73. seq.*

ra. gg) Verum enim vero non incongrue dixit „SPANHEMIVS: Quo facta est aetate adultior ecclesia, quo aut locis diffusior reddita, aut otio segnior, aut dignitatibus fulgentior, aut affusis opibus „abundantior, hoc magis contraxit vitium seculi., Et paucis interiectis: Quanto nempe aut diuitiis „maior, aut multitudine ditior, tanto euasit virtutibus „minor, et egentior deuotione., hh) Auro non struitur ecclesia, sed destruitur; dicit SVLPITIVS SEVERVS, et HIERONYMVS: Postquam ecclesia ad christianos venit, potentia quidem et diuitiis maior, sed virtutibus minor facta est. ii)

§. XIII.

Interim munificentiam erga clerum et ecclesias exercitam etiam alii postea principes imitati sunt. Audiamus vel AVITVM, qui ad GVNDOBALDVM Regem scripsit: “Quidquid habet ecclesiola mea, „immo omnes ecclesiae nostrae, vestrum est de substantia, quam vel seruaſtis hactenus, vel donaſtis., Plura alia exempla coaceruauit CHOPPINVS. kk) Romana prae aliis adquaestus ingentes fecit, in primis e spoliis imperii Romani. Fucum enim faciunt, qui huius ecclesiae potentatum e donatione CONSTANTINI arcessunt. ll) Interim tamen tam certum

Romana
ecclesia
prae aliis
adquaestus
ingentes
fecit.

gg) Constit. Apostol. Lib. II. Cap. XIV.
hh) FRID. SPANHEMIVS in Orat.
de Christianismo degenerare.

ii) Vid. IAC. GOTHOFREDVS in
Comment. ad L. IV. C. Theod.
de Episcop. et Cler.

kk) RENAT. CHOPPINVS de Sa-
cra Politia Lib. III. Tit. I. n. 4.
seq.

ll) Vid. ILL. PERTSCHII Histor.
ecclesiast. Sec. IV. Cap. XI. §. IX.
seq.

tum est, quam quod certissimum, quod a tempore huius Principis immensas diuitias adquisiuerit. Ad hoc tamen, quod nunc tenet, fastigium, demum sub GREGORII II. et III. adscendit. Hi enim sub colore, quod causam fidei contra Imperatores iconoclasticos tuerentur, sensim imperio illorum se subtraxerunt. GREGORII III. studia eo directa fuerunt, vt modo Graecorum modo Longobardorum in Italia potestatem frangeret. Arduum hoc opus ZACHARIAS, STEPHANVS II. PAVLVS I. STEPHANVS III. HADRIANVS I. ope Francorum perfecerunt. mm)

§. XIV.

De immu-
nitate a
muneri-
bus cleri-
cis indulta

Principum vero liberalitas non solum in collatione bonorum, sed et in immunitatum variarum concessione se exerebat. Quas personis clericorum indulserint immunitates, quarumque in variis Cod. Theod. legibus nn) mentio fit, sicco praetereundas censeo pede. Pluribus enim verbis istas enumerare operosa & fastidio plena res ideo foret, quod ad scopum nostrum parum aut nihil commodi possit adferre. Paucis monemus, vel ideo talia indulta fuisse a Principibus, ne clerici ab obsequiis diuinis auocarentur. Egregium proinde est monitum illis datum ab ESPENIO: "Hic, inquit, notent clerici non, alia de caussa a muneribus publicis sibi immunitatem concessam, nisi vt diuinis officiis sine impedimen-

mm) Vid. DE VERTOT. de l'origine de la grandeur de la cour de Rome. pag. 10. seq. | nn) Vid. L. I. II. VII. X. XI. seq. C. Theodos. de Epif. et Cler.

mento vacare queant; quo monentur iuxta voca-
tionem suam sedulo iis incumbere. „ oo) Certe cle-
ricos negotia secularia non decere, omnis agnoui
antiquitas. Cui vero volupe est de his personis con-
cessis immunitatibus plenior cognitionem acqui-
rere, adeat I A C. GOTHOFREDVM. pp)

§. XV.

Ad immunitatem proinde ab oneribus, quae De immu-
bona concernunt, progredior. Sunt autem ista vel nitate ab
extraordinaria vel *ordinaria*. Ab illis praestandis qui oneribus.
dem immunes in regula fuerunt ecclesiae, qq) sed in
casu necessitatis, quae nullam patitur legem, exacti-
onibus se subtrahere nequibant. Id quod per plura
secula obtinuit; licet quandoque in conciliis se ipsos
a cunctis praestationibus immunes dicere voluerint.
Ex quo deinceps eo Hierarchiae res perductae fue-
runt, vt Romani Episcopi leges vniuersales conde-
rent, fanciuerunt, vt ne quidem in necessitatis ca-
su in censum vocarentur bona ecclesiastica, nisi ex il-
lorum indulgentia. rr) Sed huic Pontificis disposi-
tioni non vbique mos geritur.

C 2

§. XVI.

oo) VAN ESPEN *Oper. Tom. I. P.*
II. Tit. XXXIII.

pp) Vid. GOTHOFREDVS. in
comm. ad cit. LL. C. Theod. de
Episc. et Cler.

qq) Vid. L. I. et II. C. *Iustin. de*
Episcop.

rr) *Cap. 7. X. de immunitate eccles*
Lectu digna sunt, quae de iure

Canonico habet CONRINGIVS
de Origine Iur. Germ. Cap. XXVI.
in fin. *Magnam mutationem at-*
tulit ius Canonicum, quippe quod
multum recessit ab antiquis ec-
clesiasticis legibus usque ad se-
culum tertium decimum vsitatis,
ac pontificis dominatum, cleri-
que dignitatem in immensum

§. XVI.

Continu-
atio.

Onerum autem, quae praedia premunt, ordinariorum plane diuersa olim fuit ratio. Prout enim illa vel immunia, vel tributis obnoxia fuerunt, ita et libera, vel oneribus obnoxia, ad ecclesias transierunt. Nam id vix ecclesia efficere potest, teste ZIEGLERO, ss) vt onus rei impositum ideo cesset, quia ecclesia praedium tenet, reliquisque possessoribus nouum adcreseat onus. Potissimum, quod attinet neruos istos Reipublicae, siue vectigalia praedii adnexa, tacito etiam pacto ad fundum adquirentem transeunt. tt) CONSTANTINVS quidem, quo animos Episcoporum sibi conciliaret, plenam libertatem ecclesiis indulgit, vti ex L. I. C. *Theod. de Annona et Tributis* patet, cuius verba huc pertinentia haec sunt:

Praeter priuatas res nostras et ecclesias catholicas-- nemo ex nostra iussione praecipuis emolumentis familiariter inuetur substantiae. etc.

Sed temporariae erant hae immunitates. Quae enim ex mera liberalitate et munificentia CONSTANTINI promanarunt, successores minime obligabant.

Fa-

extulit, nouum et longum iudiciorum ordinem, comperendinationum et procrastinationum verberem campum, pro simplice maiorum iuridici processus formula obtrusit, multitudine, varietate, et obscuritate legum et clero et aliis crucem quasi fixit, superstitiosos hominum animos,

in rempublicam armauit, clero ac populum perpetuo colli- sit, denique litibus Germaniam impleuit et emunxit argento. Certe plus longe mali ab illo iure est enatum, quam boni.

ss) ZIEGLER de Dote Ecclesiae Cap. XII.
tt) Conf. L. I. ff. de Quaest. RHE- TIVS de censu fundo cohaerente.

Factum hinc, vt sequentibus temporibus bona ecclesiae omnino tributis fuerint obnoxia. Quid? quod census regulariter omnibus Principibus a cunctis debet praestari. Christus et Apostoli ab hoc onere se liberos non putarunt. Et AMBROSIVS fatetur: vv)

Si tributum petit Imperator, non negamus, agri ecclesiae solvunt tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum.

et in alio loco. ww)

Si enim censum Dei filius soluit, quis tu tantus es, qui non putes esse soluendum.

Ex quibus ad oculum patet AMBROSIVM docuisse iuxta exemplum Christi et Apostolorum de possessionibus et praediis ab ecclesiis possessis tributa esse soluenda. xx) Descendunt enim tales exemptiones ex iure humano, non ex iure diuino. Ipsum Gratiani decretum sistit textum, qui vindicem agit iuriam summae potestati ciuili competentium. yy)

§. XVII.

Imperator CONSTANTIVS, vt bona ecclesiae ordinariis oneribus obnoxia essent, lata lege iussit. Actum erat in Synodo Ariminensi, Ann. CCCLIX. congregata, de priuilegiis ecclesiarum et clericorum;

Continuatio.

C 3

ita

vv) Contra Auxantium in orat. de trad. Basil. relatus in C. II. q. I. c. 27. xx) Vid. C. 23. q. 8. c. 21. et 22. Add. FR. FLORENTIS Operum T. II. pag. 46.
ww) In comment. in Lucam Lib. IV. C. V.

yy) Vid. c. Quo iure I. D. 8.

ita nimirum ut iuga, id est, is terrae modus, cui colendo per annum iugo bouum opus est, ab oneribus plene liber esset. zz) Hanc vero Synodi dispositionem repulit CONSTANTIVS Imperator. a) En verba legis:

In Ariminensi Synodo super ecclesiarum et clericorum priuilegiis tractatu habito, usque eo dispositio progressa est, ut iuga, quae videntur ad ecclesiam pertinere, a publica functione cessarent, inquietudine desistente; quod nostra sanctio dudum videtur repulisse. Et porro: De his sane clericis qui praedia possident, sublimis auctoritas tua non solum eos aliena iuga nequaquam statuet excusare; sed etiam his, quae ipsi possident, eosdem ad pensitanda fiscalia perurgeri. etc.

§. XVIII.

Continu-
atio.

Qui deinde solum conscendit IULIANVS, sub Apostatae nomine notus, omnia fere ecclesiis concessa priuilegia abrogauit. Fertur, illum hanc prodidisse rationem: quod euangelium pauperes felices beatosque praedicet. Narratur, quod quum pretiosa vasa, diuino vsui dedicata, in fiscum inferre iussisset, visis illis, exclamasset: *En! quibus vasis ministratur filio Mariae.* Sed obseruarunt iam alii scriptores, ethnicos nimium extollere virtutes huius Principis, christianos e contra saepius plus iusto in illum

zz) IAC. GOTHOFREDVS in
Comm. ad L. XV. Cod. Theodos.
de Episc. et Cler. STEPH. BALV-
ZIVS in not. ad Concil. Arimin.

apud COLETVM Concil. Tom. II.
Col. 900.
a) L. XV. C. Theodos. de Episc. et
Cleric.

illum insurgere. b) Dubio quidem caret, quod immunitates ab antecessoribus concessas, cassas et irritas dixerit, redditus ecclesiasticos passim diminuerit, violatores templorum, idolis consecratorum, poenis adfecerit. c) Claudere iussit Antiochiae templum magnum, in quo christiani conuentus sacrorum causa habuerunt, mandauitque, vt thesauri ibi conditi in fiscum redigerentur. Sed ideo hoc fieri voluit, quod in suspicionem incidissent christiani, ac si Apollinis templo ignem admouissent. Qui in tali spolio excessus occurrerunt, non Imperatorem sed comitem Iulianum auctorem agnoscunt, quem ideo grauius taxauit Princeps. d) De reliquo vero liberum religionis exercitium christianis permisit, et a CONSTANTIO bannitos Episcopos ad sedes suas reuocauit, atque ablata illis bona restituit. e)

§. XIX.

Factum vero fuit successorum huius Principis indulgentia, vt passim pristinam immunitatem ab oneribus extraordinariis, ecclesiastica bona recuperarent. Ordinarias vero praestationes et tributa pendere debere clerum et ecclesias, publica non solum, ceu

Continuatio.

b) Vid. ILL. PERTSCHII *Histor. eccles. Sec. IV. Cap. I. §. 45. et 46.*

c) SOZOMENVS *Histor. eccles. Lib. V. Cap. V.* GREGORIUS NAZIANZENSIS *Orat. III. IV.* IULIANVS *Epist. XXIII.*

d) AMMIANVS MARCELLINVS *Histor. Lib. XXII. Cap. XIII. IV.*

LIANVS in *Misopog.* SOZOMENVS *cit. l. Lib. V. Cap. VII. VIII. X. et XX.* THEODORITVS *Histor. eccles. Lib. III. Cap. III. seq.* GREGORIUS NAZIANZEN. *Orat. III.*

e) IULIANVS *Epist. XXVI.* AMMIANVS MARCELLINVS *Hist. Lib. XXII. Cap. V.* SOZOMENVS *cit. l. Lib. V. Cap. V.*

ceu iam obseruauit (§. XVI.) fuit doctrina; f) sed et ipsae leges eo redibant: canonem seu censum fundo cohaerentem exsoluendum esse. g) Erat huic censui nomen: *praestationis canonicae*. Horatus est VALENTINIANVS Augustus Episcopus, ne se vel huic praestationi, vel obsequio, legibus alioquin debito, vlla ratione subtraherent. h) Aperte, vt denuo notem, docuit AMBROSIVS: Possẽ Principes non solum tributa de bonis ecclesiae exigere, sed et illa penitus suo patrimonio vindicare. i) Regula itaque fuit: canonicas praestationes etiam ab ecclesiis esse exsoluendas. Inde euenit, vt ecclesiae quandoque bona donata, vel legata, possidere noluerint. k) Thesalonicensem, Constantinopolitanam et Alexandrinam ecclesias et ab his exactionibus liberas fuisse, fateor. l) Qualescunque vero fuerint immunitates, ecclesiis, religioni et clericis concessae, orthodoxis duntaxat illis vti licuit. m)

§. XX.

Continu-
atio.

Prodiit vero constitutio ab Imperatoribus VALENTINIANO iuniore, GRATIANO et THEODOSIO, iubens, ne vllus a sordidis et extraordinariis muneribus immunis esset. n) Postea vero HONORIVS, vt nihil extraordinarii muneris ecclesiae, vel for-

f) AMBROSIVS *Orat. de trad. Basil. et Epistol.* XXVII.

g) L. XXXIII. C. *Theod. de Annon et Tribut.*

h) THEODORITVS *Hist. eccles. Lib. IV. Cap. VIII.*

i) AMBROSIVS *l. cit. et Serm. I. de Diuers.*

k) AVGVSTINVS *de Diuers. Serm.* XLIX. al. CCCLV.

l) Vid. L. XXXIII. C. *Theod. de Annon. et Tribut.* L. VI. C. *Theod. de Patrocin vicor.*

m) L. X. C. *Theod. de Haeret.*

n) Vid. L. XV. C. *Theod. tit. cit.* L. XVIII. *cod.*

fordidae functionis agnoscerent, constituit. o) Deinde ipsa priuilegia ecclesiarum, quantum ad onera, de bonis praestanda, in ordinem quendam redegit. p) Plenaria hinc immunitate non gaudebant ecclesiae. „Patet id ex L. XL. cit. vbi: “Placet rationabilis con- „filii tenore perpenso districta moderatione praescri- „bere, a quibus specialiter necessitatibus ecclesiae vr- „bium singularum habeantur immunes. Prima „quippe illius vsurpationis contumelia depellenda „est, ne praedia vsibus coelestium secretorum dicata „sordidorum munerum faece vexentur. Nullam iu- „gationem, quae talium priuilegiorum sorte gratu- „latur muniendi itineris constringat iniuria, nihil ex- „traordinarium abhinc superindictumue flagitetur; „nulla pontium instauration, nulla transactionum sol- „licitudo gignatur, non aurum, ceteraque talia po- „scantur. Postremo, nihil praeter canonicam illa- „tionem, quod aduentitiae necessitatis sarcina repen- „tina depoposcerit, eius functionibus adscribatur. „Eiusdem fere tenoris constitutiones etiam promul- „garunt THEODOSIVS iunior q) et VALENTINIA- „NVS; r) ita vt et clerici onera patrimonialibus fun- „dis indicta, praestare debuerint. Alia enim ratio fuit personalium, alia realium immunitatum. s)

§. XXI.

Eadem rerum facies fuit regnante IVSTINIA-
NO, qui constitutionibus suis edixit, ratum ac fir-
D mum

o) L. XXII. C. Theod. de extraord. et
sordidis muneribus.

Tribut.

p) L. XL. C. Theod. de Episc. et Clericis.

r) L. XLVI. XLVII. C. Theod. de E-
pisc. et Cleric.

q) L. XXXIII. C. Theod. de Annon. et

s) L. XV. C. Theod. tit. cit.

num esse, quodcunque ad ecclesias perveniat, hac tamen lege, ut pro illis (acquisitis scilicet bonis) pensiones soluerent. t) Sub sequentibus Imperatoribus in Oriente mox data est immunitas, mox sublata. Superfluum foret, si concatenata quadam serie privilegia ab vno data, ab altero sublata, enumerare vellemus. Quod ecclesiae a tributis non fuerint immunes, luculentissimum praeber exemplum CONSTANTINVS IV. cognomine Ponogatus, qui patrimonium ecclesiae Romanae, quod habuit in Sicilia et Calabria, et IUSTINIANVS II. qui patrimonium ecclesiae Romanae in Gallia et Abrutio a tributis exemit. v)

§. XXII.

De immunitate a Regibus Francorum ecclesiarum et clericis indulta.

Munificentia et liberalitas, quam in Regibus Francorum admiramur, summa quidem fuit, nihilominus tamen, quod territoria, vrbes ecclesiis donarint, bonaque ipsarum ab omni obligationis nexu exemerint, non satis liquet. VADIANVS w) hanc in rem ita perorat: "Donarunt quidem Franciae Reges, sed „perparce, nec expressa vlllo diplomate, aut vllis „chartis indicata ante LVDOVICI tempora. „Quam ecclesiis et clericis indulsit CLODOVAEVS immunitatem discimus e *Concilio Aurelianensi I.* Anno Dxi. congregato. Ita tunc loquuti sunt Episcopi congregati: x) „De oblationibus vel agris, quos Dominus noster „Rex ecclesiis suo munere conferre dignatus est, vel „adhuc non habentibus, Deo inspirante, contulerit, ipso-

t) Vid. *Novell.* XXXVII. et XLIII.v) SARPI *de Beneficiis.* §. IX.w) VADIANVS *de coll. et monast.*| *Germ. Lib. II.* apud GOLDAST. *Tom. III. Rer. Alemannic.*| x) Vid. *Concil. Aurelianen. I. Can.*

„ipforum agrorum vel clericorum immunitate concessa, id esse iustissimum definimus., Eiusdem tenoris sunt, quae sancit LVDOVICVS Augustus in Concilio Ticinensi Anno DCCCLV. „Statuimus, vt „ecclesiae Dei per totius regni nostri fundatae termini, nos sub nostrae immunitatis tuitione securae cum „rebus et familiis permaneant, ceu praedecessorum „nostrorum piissimorum, videlicet Augustorum, temporibus fuisse probantur, earumque rectores propriis vtantur priuilegiis., y) Vix vero, si recte iudico, a quocunque vectigali praestando immunes ecclesiae fuerunt. Procul dubio enim LVDOVICVS, vbi praedecessorum priuilegia confirmat, et de immunitate *cum rebus et familiis* loquitur, respexit ad id, quod antea cautum in Capitularibus CAROLI M. Principis alias in clerum indulgentissimi: „Sancitum „est, vt vnique ecclesiae mansus integer absque alio „seruitio attribatur. Et Presbyteri in eis constituti „non de decimis, neque de oblationibus fidelium, non „de domibus, neque de atriis, vel hortis, iuxta ecclesiam positis, neque de praescripto manso aliquod seruitium faciant praeter ecclesiasticum. Et si quid amplius habuerint, inde senioribus suis debitum seruitium impendant., z) Simile quid liquet ex alio textu, vbi haec occurrunt verba: „Quicumque terram tributariam, vnde tributum ad nostram partem exire solebat, vel *ad ecclesiam*, vel alteri tradiderit, is, qui eam susceperit, tributum, quod inde soluebatur, omni

D 2

„modo

V. apud COLETVM Concil. y) Vid. Idem Concil. Tom. IX. Tom. V. Col. 544. Col. 1166

z) Capitul. Lib. I. cap. LXXXV.

„modo ad partem nostram persoluat. etc., aa) CAROLVS CALVVS pariter constituit: „Nede vno isto manso, ecclesiis sine seruitio concessio, domini feudales, „qui ibi seniores vocantur, censum a Presbyteris requirant. bb)

§. XXIII.

Manfus
quid?

Quid vero mansus fuerit? paucis dispiciendum erit. Mansus, mansa, mansum, mansis, masus, quae verba apud scriptores leguntur, (nam occurrit usurpata vox in genere masculino, feminino et neutro, in prima, secunda, tertia et quarta declinatione;) varias habuere significationes. cc) Alii dicunt: Mansum esse villam, aut locum familiae; Alii fundum cum certo agri modo; Alii villulam vnius coloni habitationi propriam; Alii quantitatem terrae, quae sufficeret cum duobus bobus in anno ad arandum; Alii denique mansum a manendo dictum putant, quod integrum sit duodecim iugeribus. Inde conficitur, reuera mansum fuisse certam agri portionem, quae et coleretur, et in qua coloni aedes essent. dd) Vbi in speculo Saxonico vox Huse Landes occurrit, adhibuit latinus interpretes vocem, *Manfus*. ee) Origgo proinde huius verbi vel a mensura, vel a manendo descendit. Quum enim talis ager certo modo fuerit circumscriptus, necessario sequitur, vt certam ac determinatam habuerit mensuram. ff) Mansum au-

aa) *Capitul. Lib. IV. cap. XXXVII.*

bb) *Capitul. Tit. XXXVII. Cap. II.*

Add. *Tit. XXXVI. Cap. II.*

cc) Vid. Du FRESNE *Gloss. Latin.*
voce: Mansus.

dd) Du FRESNE *loc. cit.*

ee) Vid. *Spec. Saxon. Lib. II. Art. 54.*

ff) CALVINVS in *Lexico iuridico*: hac voce.

autem fuisse certum agri modum, et plerumque duodecim iugeribus aut bunnariis constitisse, multis chartis probatum dari potest. gg) Certum tamen est, denotare vocem etiam quandoque curiam, coloniam. Sic recte HENRICVS MEIBOMIVS: „Manfus „est praedium, in quo quis manere, ac familiam alere „potest. hh) Sed et recte IACOBVS CUIACIVS: Man- „sus est fundus, vnde quis se et familiam suam tueri „satis commode potest. „ ii) Certe plerumque aedificium in manso positum fuit, sicuti et in iure feudali dicitur: *Curtis est in manso*. kk) Colentes manfos, vocabantur homines de manfa, mansuarii, manentes, mansarii, mansuari.

§. XXIV.

Fuerunt vero mansi varii generis, vel *seculares*, ^{Varia} qui in priuatorum hominum patrimonio; vel *eccle-* ^{manfo-} *siastici*, ad sustinendos clericos destinati. ll) Illa e- ^{rum fue-} nim agri portio, quae ipsi ecclesiae in dotem adfi- ^{runt ge-} gnata fuit, vel Presbytero, ecclesiae deseruienti, cum ^{nera.} aliquot mancipiis, et immunis erat ab omnibus oneribus, mansi ecclesiastici nomen gessit. Diuiditur etiam mansus in *vestitum*, rusticis instrumentis instructum, et, qui istis caret, non *vestitum*. mm)

D 3

dice-

gg) Vid. Du FRESNE *cit. l.* et voce: Mansus ecclesiasticus.

hh) Vid. HENR. MEIBOM *in Vindictis Billingianis*.

ii) Du FRESNE *cit. loc.*

kk) Vid. I. Feud. 4.

ll) Errat proinde Glossa ad Cap. I. X. *de decimis* illum mansum ecclesiasticum reputans, vnde frumentum et vinum ad sacram coenam instruendam sumeretur.

mm) ZIEGLER *de Dote Ecclesiae* Cap. VIII §. 41.

dicebantur *dominicati*, *indominicati*, *dominici*, id est, proprii et peculiare domini mansi, quos ipse dominus colebat, et fructus inde percipiebat, qui neque in feudum, neque alio titulo alteri concessi sunt. nn) Talis mansus in eius dominicatu, siue in dominicatura esse dicebatur. oo) Occurrunt etiam in chartis *mansi regales*, Regibus scilicet proprii: *mansi capitales*, vel *cabales*, a primogenito familiae possessi, quorsum et domum ipsam, ad primogenitum, vel caput familiae pertinentem, referebant: porro *mansi caminatae*, seu *camerae*: *mansi fiscales et hereditarii*, seu *patrimoniales*, iure hereditario a parentibus accepti: *mansi ingenuiles* vel *ingenuales*, seu ab ingenuis et liberae conditionis hominibus culti, nullis seruitiis obnoxii: *mansi seruiles*, a seruis et colonis exculti, sub censu aut aliis conditionibus, vel quod vilioribus seruitiis obnoxii: *mansi censuales* a censu, quem eorum coloni domino pendebant: *mansi manoperarii*, quod operis essent obnoxii illorum cultores: *mansi taillabiles*, seu talliis obnoxii: *mansi tributales*, quod illis tributum a Principe impositum ad onera bellica et alias necessitates: *mansi carroperarii*, qui carrorum operas debent: *mansi lidiales* qui a litis seu seruis excolebantur, vel militibus oneribus subiecti: *mansi exercitales*, seu militibus loco mercedis attributi: *mansi equitum*, et *pagesium*, culti a militibus vel rusticis: *mansi barscalci*, fundi colonorum liberorum, diuersi a mansis seruorum, culti ab hominibus mediae conditionis, inter libe-

nn) CALVINVS in *Lexico iuridico*. voce: Mansus. DU FRESNE Gloss. voc: Mansus dominicat.

oo) IACOB. SIRMONDVS in Not. ad Capitul. p. 796. Edit. BALVZIAN.

liberos & seruos: *mansi mutabiles*, ab eiusmodi hominibus possessi, qui nullo certo fundo, seu glebae addicti, quibus oppositi *mansi sediles*; porro, *mansif amasati*, id est, aedibus instructi; *dismasati* vero illis destituti: Erant etiam alii *mansi culti*, alii *inculti*, illi etiam dicti *vestiti*, *laborati*, *cooperti*, hi vero *nudi*, *apri* vel *absi*, pasturae saltim destinati. Notari praeterea debet, vocem *mansus* nude interdum occurrere, vt vel terram *seruitiis obnoxiam*, vel *reditus*, seu *seruitia* *mansi* denotet. Vsurpata etiam quandoque fuit vox pro *aede curali*, seu habitatione Presbyteri, parochi. *Sellula mansi* erat domus coloni in singulis mansis. pp)

§. XXV.

Diximus iam, mansum fuisse certum agri modum, plerumque e duodecim iugeribus vel bunnariis constantem. HINC MARVS dixit: q), „Si habent mansum habentem duodecim bunnaria., Alii pro Bunnariis iugerum adpellationem adhibuerunt. qq) Adducit ZIEGLER rr) ex *Augustino* ss) explicationem, vbi tanta terrae quantitas, quae sufficiebat duobus bobus ad arandum per annum, id est, XLVII. *acraturae*. Quid autem sit *acratura*? non satis liquet. Medii aevi scriptoribus mansum dictum Huba, Hoba, Huoba, tt)

pp) CAR. DU FRESNE in *Gloss. Lat.* in alleg. vocib. et voc. Coopertus, Barfcalcus, Amasatus, Absus. Et addit. in noua Edit. ad voc. Mansus Presbyterial. et Mansi censual.

q) HINC MARVS *Capitul. Synodal. Cap. II.*

qq) DU FRESNE *cit. l. voc. Mansus.*

rr) ZIEGLER *l. c.*

ss) Vid. AVGVSTINI not. ad Cap. I. *de Censibus.*

Bonnari-
um quid?

Acratura
quid?

Iugerum
quid?

tt) quod vel ex diplomate quodam OTTONIS I. vv) li-
quet: vbi: „Dotem quoque ecclesiae, id est, duas
„hobas possessas, et beneficium Presbyteri in eodem
„loco deferuentis, id est, vnam hobam.„ Exinde
forfitan nostrum eine Hufe Landes. Hoc certum est,
bonnarium, vel bunnarium denotasse modum, agri
certis limitibus seu bonnis definitum. ww) Acratura
vel Acra pariter certa fuit terrae portio mensurata,
variae tamen quantitatis, pro diversis regionum et
prouinciarum moribus. Sic quandoque ita descri-
bitur: *Viginti quatuor soleae pedis faciunt perticam ter-
rae, quatuor virgulae faciunt ACRAM: pertica terrae facit
viginti quatuor passus, seu soleas pedis: quadraginta perti-
cae terrae faciunt virgulam: duae virgulae faciunt arpen-
tum.* Alii modum ita determinarant: *ACRA capit ver-
geas quatuor, vergea perticas quadraginta, pertica pedes
quadratos viginti quatuor.* Apud Anglos Acra habuit in
longitudine quadraginta perticas, et quatuor in lati-
tudine, pertica vero sedecim pedes. Si ACRAE saltem
viginti perticae in longitudine fuerunt, habuit octo
in latitudine. Alii perhibent: apud Anglos ACRAM
esse quantitatem terrae, sexdecim perticas in longi-
tudine continentem, et totidem in latitudine. Hodie
ACRA in latiori significatione accipitur pro iugero. xx)
Varia vero etiam iugerum fuit magnitudo. Modo
denotauit vnus diei opus aratoris: terram, quam iun-
cti boues vno die arare poterant: vnum, vt quando-
que

tt) Conf. HENR. MEIBOM. *loc. cit.*
vv) Quod adducit PITHOEVUS in
Glossario. ad Capitulum p. 718. Edit.
BALVTZ.

ww) Vid. Du FRESNE *cit.*
loc. voc. Bonnatium.
xx) Vid. Du FRESNE in *Gloss.*
Latin. voc. Acra.

que dicitur, et dimidium Morgum: terram sex virgarum in latum, et triginta in longum, ita vt virga haberet nouem vlnas in longitudine, vel terram constantem in latitudine pedum cxx, in longitudine cxxl. yy) Addo: vocis Acrae etymon vel a latino *ager*, vel a germanico *Aster* descendere. zz)

§. XXVI.

Fuerunt vero mansi ecclesiastici, ecclesiis in dotem dati, vel Presbyteris, illis deseruientibus, adsignati, *vestiti*, seu culti, immo aedificiis ad mansionem, armentis ad arandum necessariis, et mancipiis viri-
usque sexus instructi. Ita enim HINC MARVS loquitur. „Quidam res comparant, et in illis structur-
„faciunt, et in eisdem feminas recipiunt, quae do-
„mus curam gerant.„ a) Circa numerum autem mancipiorum nihil certi poterit determinari. In Synodo Coloniensi quatuor mancipiorum mentio occur-
„rit: Neque ex dote ecclesiae, id est, ex vno manso, et
„quatuor mancipiis census exigatur.„ b) Quatuor mancipiorum etiam HINC MARVS meminit; nec non concilium Metense c) et IOHANNES VIII. d)
In Capitulis vero LVDOVICI Pii duorum mancipio-
rum fit mentio, et auctor vitae huius Imperatoris de seruo et ancilla loquutus est. e) De immunitate ho-
rum mansorum variae prostant et Imperatorum, et

Mansus
ecclesiis
in dotem
datus ve-
stitus esse
debit.

E

Con-

yy) DU FRESNE *cit. l.*zz) DU FRESNE *loc. cit.*a) HINC MARVS *Epist. II. Cap. XXXIV.*b) *C. non. IV. conf. PITHOEVM in Glossario ad Capitul.*c) Vid. *Can. IV. apud COLETVM Concil. Tam. XI. col. 593.*

d) In Epistola mox citanda.

e) Vid. DU FRESNE *cit. l. voc. Mansus ecclesiasticus.*

Conciliorum constitutiones. f) Haec a seruitiis libertas, dicitur immunitas de manso. g)

§. XXVII.

De numero man-
ro man-
forum ec-
clesiis tri-
butorum.

Duos mansos habuerunt ecclesiae apud Saxones pro dote; aliis vnus sufficebat. h) Non inepte arbitratus est ZIEGLERVS: i) eiusmodi dotes tantum ecclesiis minoribus fuisse constitutas, cathedrales vero siue maiores amplioribus fuisse instructas praediis. Putat trecentos mansos talibus ecclesiis in dotem ex lege constituendos fuisse. Constat quidem, quod eiusmodi ecclesiis trecenti nonnunquam mansi fuerint assignati. Varia loca hanc in rem adduxit CALVINVS k) ex ALBERTO GRANZIO. l) Adducam quaedam. Sic haec legimus. „Assignauit trecentos „mansos ecclesiae in perpetuum seruituros. „ Accedat elegans locus, quem etiam adduxit ZIEGLER m) „Et ait Comes: (Adolphus) eat Episcopus in Vagri- „am

f) Vid. CAROLI M. *Capitul. Lib. V. Cap. XLV.* LUDOVICI. Pii de Ann. DCCCXXIX. Cap. IV. apud COLETVM *Concil. Tom. IX. Col. 696.* CAROLI Calni *Tit. XXXVII. Cap. II. Add. Tit. XXXII. Cap. II. Tit. XXXIV. C. IX.* Concil. Wormatiense Ann. DCCCLXVIII. *Cap. 50.* apud COLETVM *Tom X. Col. 464.* Concil. Colonienſe An. DCCCLXXXVII. C. XIV. Concil. Metenſe Ann. DCCCLXXXVIII. *Can. IV. cit. l. Tom. XI. Col. 573.* et 593. IOHANNES VIII. *Epist.*

EXIII. et in Actis Concil. Tricassini II. Nr. XI. cit. *Tom. Concil. Col. 319.*

g) Vid. IACOBI SIRMONDI *Not. ad Capitul.*

h) Du FRESNE *Gloss. Latin. voc.* Mansus ecclesiasticus.

i) ZIEGLER. *l. c.*

k) CALVINVS in *Lexic. iurid.* voce: Mansus

l) Vid. Eius *Wandalia Lib. IV. Cap. XV.*

m) ZIEGLER de *Dote Ecclesiae Cap. VIII.*

„am adhibitis viris industriis, aestimari faciat praedia, quod de trecentis mansis defuerit, ego supplebo. Veniens Episcopus deprehendit praedia vix centum implere mansos.„ etc. Quidquid tamen sit, certo scimus, inde regulam generalem strui non posse. Ditiore certe in mansis vna ecclesia altera fuit. Sic in privilegio, ecclesiae Bremensi dato a CAROLO M. apud ALBERTVM CRANTZIVM: Parochiae septuaginta mansi sunt adsignati; n) immo ABBAS VSPERGENSIS: o) “ Cuius curiae mille et centum mansi sunt, vno vallo comprehensi.„ Prout fundatores ecclesiarum vel liberaliores, vel tenaciores exstiterunt, ita et modo plus, modo minus illis obuenit. Accessere vero et postea variae collationes, quibus incrementa non modica dotes ecclesiarum acceperunt. p) Inde et Presbyteriales ecclesiae ultra mansum, illis adsignatum, variis accessionibus ditatae fuerunt. Scimus tamen, quod de nouiter adquisitis praediis tributa soluere debuerint. Confirmat adser- De nouiter adquisitis praediis tributa soluere debuerint ecclesiae.
tum AIMOINVS, q) qui CAROLVM Caluum formam tributi exsoluendi ita praescripsisse adfirmat: „E mansis dominicatis solidus vnus, de vnoquoque manso ingenuo denarii quatuor, de manso seruilidennarii quatuor.„ Accedit, quod supra de immunitate adducta loca, de vno saltim libero manso loquantur.

E 2

§. XXVIII.

n) ALBERT. CRANTZIVS in *Saxonia*. *thario Saxone*.

p) ZIEGLER *cit. l.*

o) ABBAS VSPERGENSIS in *Lo* q) AIMOINVS *Lib. V. Cap. V.*

§. XXVIII.

Quod ae-
gre tulerunt
Episcopi cum
clero.

Hoc ipsum vero, quum graue et onerosum reputarent Episcopi cum suo clero, eo studia sua direxerunt, vt ampliores immunitates obtinerent. Scimus OTTONES varios erexisse episcopatus, multa etiam fundasse monasteria. r) Sub HENRICIS tempora fuerunt turbulentissima. Quotidianas fere clerus omnis fecit acquisitiones. Apud FRANCOs iam olim maxima erat Episcoporum auctoritas. Magnas in aula habuerunt partes. Comites plerumque rudes, saltem rerum militarium periti, Episcopi vero rerum callentissimi fuerunt. Eligebantur ad hanc dignitatem saltem nati de militari genere, adeoque et in numerum Principum relatos, et ad comitia eos admissos, scimus. s) Quid mirum igitur, quod etiam in Germania cristas erexerint, eoque res deduxerint, vt non solum principales sibi vindicarent dignitates, sed et proedriam prae principibus secularibus. Audiamus GEORG. WICELIVM, qui apud ZIEGLERVM t) ita loquitur: "Semel statuunt, potestatem ecclesiasticam, qua Episcopi sunt omnino excellere, et longe inferiorem esse potestatem, qua principes sunt. Quod quum sit irrefragabile atque immotum, tamen gaudent audire tantum Principes, et prope modum pudet Episcopos dici." Sic vel sibi met ipsis leges de immunitate dicere potuerunt.

§. XXIX.

-
- r) Vid. THEOD. DE NIEM *de priuilegiis et iur. Imp. ecclesiarum Germanicarum Lib. II. Cap. II.*
 s) Conf. SCHILTER *de Libertate*) ZIEGLER *l. cit. Cap. VIII. § 32.*

§. XXIX.

Has ipsas quoque ratione administrationis et distributionis bonorum promulgarunt. Paucis hinc haec fata bonorum ecclesiasticorum euoluenda erunt. Sub auspiciis rei christianae Apostoli curam oblatorum gerebant, et ex illis in pauperum potissimum solatium agapas instruebant. (§. II.) Crescente tamen in dies fidelium numero septem electi fuere viri, ut mensae ministerium gererent, quo Apostoli eo promptius verbi ministerio fungi possent. v) Post Apostolorum excessum Presbyteri praesidentes, quibus postea titulus Episcoporum obuenit, sibi supremum circa distributionem oblationum arbitrium vindicarunt. Quum vero quidam in distribuendo sibi immet ipsis potissimum prospicerent; (§. IX.) prodire ad talem abusum coercendum, variae sanctiones. Voluerunt quippe concilia, ut Episcopi tam Presbyteros, quam Diaconos in consilium adhiberent, pauperibusque et egenis e redditibus ecclesiasticis palmarie succurrerent. w)

Observationes de administratione bonorum ecclesiasticorum.

§. XXX.

Habuerunt dehinc e concilii Gangrensis dispositione, quaedam ecclesiae ad bonorum administrationem peculiares oeconomos. Ut omnibus ecclesiis essent, cavit concilium Chalcedonense, sed simul

Continuatio.

E 3

con-

v) Act. VI. 1. ad 6.

w) ILL. IO. GEORG. PERTSCH.
in *Histor. eccles. Sec. II. Cap. XI.*

§. 4. Sec. III. Cap. IX. § 5. Sec.
VI. Cap. XI. §. 6. seq. LVD. THOMAS-
MASSINVS de *discipl. ecclesiast.*
Part. III. Lib. II. Cap. I.

constituit, vt ex iussu Episcoporum cuncta peragerent. Adsumti fuerunt e clero cuiusuis ecclesiae. In occidente sub Episcoporum suprema inspectione cura bonorum Diacono vel Archidiacono demandata fuit. x) Quale fuerit oeconomorum officium, nos docet ISIDORVS: y) „Ad oeconomum pertinet re-
 „paratio basilicarum atque constructio, actiones ec-
 „clesiae in iudiciis vel in proferendo vel in respon-
 „dendo: tributis quoque acceptio, et rationes eorum,
 „quae inferuntur: cura agrorum, et culturae vinea-
 „rum, caussae possessionum et seruitialium, stipendia
 „clericorum et viduarum, et deuotarum pauperum:
 „dispensatio vestimenti, et victus domesticorum cle-
 „ricorum. Quae omnia cum iussu et arbitrio sui E-
 „piscopi ab eo implentur.„ Penes Episcopos igitur
 cura suprema fuit, quorsum etiam concilia colline-
 ant. Ita in concilio Cabillonensi: z) „Statuimus, vt
 „Episcopis cura et potestas sit tam de ordinatione cle-
 „ricorum, quam de facultatibus collatis oratoriis.„
 etc. Adstricti erant hi oeconomi, vt mensibus sin-
 gulis apud arcarios, hi autem apud Episcopum quo-
 tannis redderent rationes. aa) Quomodo interim
 quidam Episcopi in bonis administrandis et distribu-
 endis fuerint versati, pluribus hic supersedeo enu-
 merare. SARPIVS vocat istos vsurpatores, fures bo-
 no-

x) THOMASSINVS *l. cit. Cap. II. seq.*

y) ISIDORVS in *Epist. ad Leudefredum.*

z) *Can. XIV. Adde Can. apostol.*

XXXVII. quo simul abusus Episcoporum, suos cognatos distantium, notatur.

aa) IOH. FABRICIUS in *Annot. ad Concil. Gangrens. can. VIII.*

norum communium, raptōres, latrones, quum tantum sint nudi rerum alienarum dispensatores et administratores. bb)

§. XXXI.

A quo tempore diuifio reddituum, ecclesiae in De diuifi-
quatuor partes fuerit instituta, ita vt vna Episcopo, one bono-
altera clericis, tertia pauperibus, quarta aedificandis rum ec-
et reparandis aedificiis inferuiret, satis clare definiri clesiae in
nequit. Hoc scimus, iam quinto seculo in latina ec- quatuor
clesia vsitatam fuisse, quum Graeci Episcopi hanc partes.
propugnauerunt sententiam: integrum esse debere Episcopo, vt, qua polleat sapientia et religione, omnia dispenfet, nec nisi Deo rationes faciat. cc) Quamdiu
tamen diuifio ista durauerit, itidem satis explora- Quando
tum non est. Euanuit paulisper in ecclesiis cathe- euanuit
dralibus, ex quo Episcopi parochis fundorum vsu- ista.
fructum sub titulis beneficiorum concederent, cano-
nicis in communi viuentibus, multa latifundia do-
narent, et in ecclesiarum refectiones pariter certa
praedia consecrarent. dd) Inualuerunt deinceps prae-
bendae in ecclesiis cathedralibus et collegiatis, immo
et monachis aut canonicis regularibus concessae fue-
runt. ee) Inde euenit, vt pauperibus parum aut ni-
hil relinqueretur.

§. XXXII.

- bb) SARPI *de beneficiis* §. LII. | cc) Vid. THOMASSINVS *cit. l.*
Conf. THOMASSINVS *de Di-* | *cap. 13. seq.*
scipl. eccl. Part. III. Lib II. cap. | dd) THOMASSINVS *cit. l. cap.*
6. seq. | *19. 20 21. 22. seq.*
| ee) THOMASSINVS *cit. l. cap. 25. seq.*

§. XXXII.

Translata
sunt in ec-
clesiam
bona im-
mobilia
pro salute
aeterna
obtinenda.

Formulae
donatio-
num hanc
in rem.

Antistites ecclesiarum varios census a clericis et laicis suarum dioecesium exegerunt. Huc pertinent procuratio pro visitatione soluenda, cathedraticum vel synodaticum, quarta legatorum piorum, subsidia charitatiua, emendae, deportus, spolia, annatae. ff) Lautiores vero redditus et Episcopi et clerici reliqui et monachi acceperunt e munificentia regum, principum, comitum, nobilium, aliorumque priuatorum. Quam profusae fuerint in ecclesias bonorum largitiones, tot mille loquuntur documenta praecipue, quum sententia ista: vergere tales oblationes in salutem animae, ipsis sanctis, immo Christo, Deo, sic donari, radices egerit profundiores. Tradebantur ideo bona his formulis: pro remedio animae meae, pro mercede animae meae, vel genitoris vel genitricis meae. Formulae tales plures leguntur in capitularibus regum Francorum et in formulis Marculphi. Ita in Capitul. CAROLI Magni: "Offero Deo atque dedico omnes res, quae „in chartula tenentur insertae pro remissione peccatorum meorum ac parentum et filiorum etc., Et in formulis Marculphi. gg) -- "Ergo ego in Dei nomine „ille in amorem domini nostri Iesu Christi et remissionem peccatorum meorum, vt veniam delictis „meis consequi merear in futurum, dono, donatumque in perpetuum esse volo. etc., Taceo alias formulas in variis documentorum collectionibus obuias.

ff) THOMASSINVS *cit. loc.* gg) Vid. *Formul. MARCVLPHI*
Cap. 32. seq. 37. seq. 51. seq. 56. seq. 58. seq. *Lib. II.*

uias. Adiciam quaedam verba ex interdicto PAV-
 LI V. Pontificis contra Rempubicam Venetam, v-
 bi: "In ecclesiastica bona, quae ecclesiis, ecclesiasti-
 „cisque personis, et aliis locis piis a testatoribus et
 „ceteris Christi fidelibus pro remedio peccatorum et
 „exoneratione conscientiae plerumque relinquun-
 tur., Ne itaque fisci redditibus suis in totum defrau-
 darentur, congruum fuit, tam clericorum avaritiae, Restricta
fuit haec
adquiren-
di licentia.
 et huiusmodi elargitionibus et acquisitionibus mo-
 dum ponere.

§. XXXIII.

Id iam seculo ordine quarto factum fuisse, dubio Continu-
atio.
 caret. Fuerunt quidem nonnulli Episcopi et clerici
 in ea sententia: praestare, vt laici omnes possessiones,
 fundos, agros ecclesiarum in se reciperent, vicissim-
 que pauperum sustentandorum alendique cleri cu-
 ram induerent; sed aliis opulentia bonorum fuit iu-
 cundissima. hh) Hinc omne studium in adquaestu
 posuerunt. Hunc pruritum quodammodo lata lege
 compescuerunt VALENTINIANVS, VALENS, Valenti-
niani Va-
lenti-
Gratiani
constitu-
tio.
 GRATIANVS, Augusti; En! verba legis. ii) "Cen-
 „semus etiam, vt memorati (Continentes) nihil de e-
 „ius mulieris, cui se priuatim sub praetextu religio-
 „nis adiunxerint, liberalitate quadam vel extremo
 „iudicio possint adipisci: et omne in tantum inefficax
 „sit, quod alicui horum ab his fuerit derelictum, vt
 „nec per subiectam personam valeant aliquid, vel
 „donatione vel testamento percipere. „ etc. Hanc
 F con-

hh) THOMASSINVS *de vet. et* ii) L. XX. *Cod. Theodof. de Epif.*
nou. eccles. discipl. Part. III. et Clericis.
Lib. III. Cap. I.

Sententia
Hierony-
mi de hac
constitu-
tione,

constitutionem rei ecclesiasticae maxime salutarem vel ideo laudauit HIERONYMVS, quod sic sordidae quorundam clericorum auaritiae obex positus fuerit, licet ipsa sanctio illius calculum non meruerit. "Pudet, inquit, dicere, sacerdotes idolorum, mimi, et aurigae, et scorta hereditates capiunt, solis clericis, et monachis hac lege prohibetur, et non prohibetur a persecutoribus, sed a principibus christianis, nec de lege conqueror, sed doleo, cur meruerimus hanc legem. "Cauterium bonum est; sed quo mihi vulnus, ut indigeam cauterio? Prouida seueraque legis cautio, et tamen nec sit refraenatur auaritia, etc. kk) AMBROSIVS II) in eadem fuit sententia, ita enim loquitur: "Contra nobis etiam priuatae successionis emolumenta recentibus legibus denegantur, et nemo conqueritur. Non enim putamus iniuriam, quia dispendium non dolemus. Scribuntur testamenta ministris templorum, nullus excipitur prophanus, nullus vltimae voluntatis, nullus prodigus verecundiae: soli ex omnibus clerico commune ius clauditur, nulla legata vel etiam grauium viduarum, nulla donatio, et vbi in moribus culpa non deprehenditur, tamen officio multa praescribitur. Quod ego non ut querar, sed ut sciant, quid non querar, comprehendi., Legitimis heredibus relinquenda esse bona dicebat. Et reuera hereditates oblatas repudiavit, dum quae ad victum et amictum necessaria, ex collectis et oblationibus comparare vellet.

Sententia
Ambrosii.

§. XXXIV.

kk) HIERONYMVS *Epistol. II. ad II)* In libell. aduers. Symmach. Nepotian.

§. XXXIV.

Nihilominus tamen plurimi clericorum legem sic admodum duram sibi imponi credentes, adhibita astutia, istam euertere, et perfringere studebant, potissimum, quum differentiam quandam inter fidei-commissa et legata statuerent. mm) Alia itaque prodiit constitutio libertatem capiendi e testamentis certarum personarum restringens. Ita enim VALENTINIANVS, THEODOSIVS et ARCADIVS constituerunt. "Ne ecclesiae, Episcopi et in genere omnes „clerici ex vltima voluntate Diaconissarum quid caperent., nn) Sed mox alia lege hanc constitutionem sustulerunt. oo) Ad persuasionem clericorum hanc sanctionem prodiisse persuasissimum habeo.

Continuatio.

§. XXXV.

Deo elargiri, quidquid ecclesiis obueniret, semper in ore habuerunt clerici. Ea de caussa in Anglia liberalitas et munificentia Regum in ecclesias clericosque olim satis larga fuit. Sic seculo nono AETHELVLFVS decimam regni portionem, liberam omni tributorum onere Deo dedit, quam donationis tabulam ex MATHAEO Westmonasteriensi adducit CHOPPINVS. pp) Verba huc pertinentia haec sunt: „Ego Aethelulfus Rex occidentalium Saxonum cum „concilio Episcoporum ac principum meorum con-

De non transfe- rendis bonis immobilibus in ecclesiis am in aliis quoque regnis latae sunt leges, vt in Anglia.

F 2

„fili-

mm) B. THOMASIVS in *Diff. de natura precum iuridicarum.* oo) Vid. L. XXVIII. *Cod. Theod. de Episc. et Clericis*
nn) Vid. L. XXVII. *Cod. Theod. de Episcop. et Clericis.* pp) CHOPPINVS de *S. P. Lib. III. Tit. II. nr. 6.*

„filium salubre atque remedium affirmaui, vt ali-
 „quam portionem terrae meae Deo et B. Mariae, et
 „omnibus sanctis iure perpetuo possidendam conce-
 „dam, decimam scilicet partem terrae meae, vt sit
 „tuta muneribus et libera ab omnibus seruitiis secu-
 „laribus; nec non regalibus tributis, maioribus et
 „minoribus, seu taxationibus.,, Sed quam exitiosae
 fuerint regnis et rebus publicis eiusmodi profusiones,
 res ipsa clamat. Taceo, quod bonorum adfluentia
 ad luxuriam clericos inuitauerit. Audiamus ipsum
 RICHARDVM I. Regem Anglorum. „Eleemosynas,
 „inquit, populi distrahuunt, et expendunt in prauos
 vsus. „qq) Inde acquirendi licentia varie fuit re-
 stricta. GVILIELMVS I. legem tulit: rr) „Ne mona-
 „chorum collegiis latifundia erogarentur, et bona
 „immobilia per emtionem traderentur.,, Et EDV-
 ARDVS I. sanxit: „Sacerdos possessiones ne emito.,,
 Ita vt in detrimentum regni et obsequii militaris,
 feuda et aliae possessiones ad manum mortuam de-
 uenire non debuerint. ss) Hanc sanctionem HEN-
 RICVM V. confirmasse, et, vt sancte custodiretur,
 voluisse, adfirmat POLYDORVS VIRGILIVS. tt)

§. XXXVI.

In Repu-
blica Ve-
neta.

Iisdem vestigiis institerunt Veneti, quorum con-
 trouersia cum Papa PAVLO V. hac de re orta, no-
 tissima est. Tulerunt quippe legem, qua non modo
 eccle-

qq) Conf. IER. A COSTA. *De l'origine et du progres des Reue-
 nues ecclesiastiques.*

rr) *In Magna charta. Cap. 36.*

ss) ANT. DADIN. ALTESERRA *de
 Ducib. et Comit. Lib. I. C. XVIII.*

tt) POLYDOR. VIRGILIUS *Hi-
 stor. Anglic. Lib. XIII.*

ecclesiasticis collegiisque, praediorum ac iurium illis annexorum acquisitiones in posterum denegarunt, sed etiam ecclesiae legata distrahi, aut nisi distrahantur, fisco inferri iusserunt, et fideicommissa sacerdotis nomine relinqui, aut sacerdotis oratione scripto-ue fieri prohibuerunt. vv) Hanc legem Anno clobciv. renouarunt Veneti, cum additamento, vt clerici facinorosi Ducis et Reipublicae animaduersione eximendi haud essent. ww) Aegre tulerunt id Pontifices, et praecipue PAVLVS V., qui propterea Venetis interdixit sacris. Probarunt autem isti, et qui contra Pontificem cum multis aliis hac de re disputauit PAVLVS SARPI, xx) clericos tantum cens-
 „tesimam partem subditorum esse, et nihilofecius
 „plus, quam tertiam bonorum partem possidere, in
 „nonnullis vltra quartam, in Bergamasco vltra dimi-
 „dium., Eandem in rem QVIRINVS Senator Vene-
 „tus ita loquitur: „Omni diuitiarum genere abundant
 „Episcopatus, perdiuites sunt Abbatiae, ditissima mo-
 „nasteria, quorum pleraque redditus suos annuos quin-
 „quaginta millibus aureorum non deuenderent, et
 „quantum ad diuitias, quas ecclesiastici sub dominio
 „Venetorum possident, incredibiles fere sunt, et vt
 „ex libris publicis recognouimus vltra triginta mil-
 „liones auri se extendunt, ex qua summa pro rediti-
 „bus annuis plus quam centum et quinquaginta my-

F 3

ria-

vv) BODINVS *de Republica. Lib. V. p. m. 829.*

ww) BUSIVS *de natura bonorum ecclesiasticorum. §. XXX.*

xx) Vid. huius incomparabilis

Theologi tract. inscript. *Le Fra Paolo considerat. supra le censu-
 re di Pape contra la Republ.
 di Venetia.* Scriptum dignum,
 quod legatur.

„riades proueniunt. In subsidium belli Turcici IV.
 „milliones auri pro virium tenuitate obtulerunt., yy)
 Ex quo exemplo paupertas, qua laborant monachi,
 luculenter patescit. Tale quid etiam obtinet in Sici-
 lia, vbi ecclesiae fundos acquirere non possunt, nisi
 regia accedat indulgentia. In genere immobilium
 acquisitiones in Italia interdictae sunt. zz)

§. XXXVII.

Apud Gallos sine consensu principis ecclesiis bo-
 In Gallia. na immobilia transcribi nequeunt. Iam CHILPE-
 RICVS defunctorum, qui ecclesias haeredes institue-
 rant, testamenta euertit, quod tamen GVNTRAMVS
 iterum permittit. CAROLVS Caluus in Capitulari-
 bus constituit: „Vt illi Franci, qui censum de suo ca-
 „pite vel de suis rebus ad partem regiam debent, si-
 „ne nostra licentia ad casam Dei vel ad alterius cuius-
 „quam seruitium se non tradant, vt respublica, quod
 „de illis habere debet, non perdat., etc. Quod etiam
 apud Gallos semper fuit obseruatum. ALTESERRA
 et CHOPPINVS hac de re nos certiores reddere pos-
 sunt. Sic GVNDVLVS quidam se et sua bona B.
 Martino obtulit, impetrato prius regio praecepto.
 Hinc GREGORIUS Turonensis, „Tandem, ait, inspe-
 „ctis propriae conscientiae noxis conuerti decreuit
 „se vt humilitatis capillis ipsi sancto deseruiret anti-
 „stiti, sed prius a Rege praeceptum elicuit, vt res su-
 „as omnes Basilicae traderet viuens., a) Plura ex-
 em-

yy) BVSIVS *de natura bonorum*
ecclesiasticorum loc. cit. Relat.
Nation Reipubl. Venet. Paulo V.

opposita.

zz) CHOPPINVS de S. P. Adde
 BVSIVM *loc. cit.*

empla coaceruarunt citati scriptores. In statuto A-
 uenionensi expresse cautum, ne beneficiarii fundi
 vel emphyteutici ecclesiis aliisque corporibus quouis
 modo transcriberentur. b) In regno Lusitaniae ne-
 que ecclesiae neque monasteria ne quidem emere
 possunt bona immobilia sine licentia Principis. c) In
 Hispania similes leges receptas esse testatur BELLV-
 GA: d) ne quis denuo fundus nisi auctoritate Princi-
 pis transferatur. Nec gaudent ibi Episcopi superio-
 ritate ac iurisdictione temporali, nec habent iura fi-
 scalia.

In Lusita-
nia.

In Hispania.

§. XXXVIII.

In Belgio primum edictum fuit GVIDONIS Co-
 mitis Flandriae de Anno clccclxxxiii, cui pro-
 hibitioni accessit constitutio PHILIPPI PVLCHRI.
 Adsunt quoque tabulae Brabantinae IOHANNIS Du-
 cis de anno clccccxii. seuerè ecclesiasticis prohi-
 bentes adquisitionem bonorum immobilium. In Gel-
 dria talem legem quoque obseruari voluit ARNOL-
 DVS Dux, lata lege Ann. MCCCCXLI. Noua de-
 inde de non transferendis bonis in manus mortuas
 constitutio promulgata est a CAROLO V, in qua cau-
 tum, ne bona siue allodialia, siue feudalia, siue
 emphyteuticaria, vel censualia possent vendi, aut ce-
 di quacunque ex causa in manus mortuas, nisi prae-
 cesserit principis consensus. In regno Moscouitico,
 quod CHOPPINVS arcto vertici subiectum dicit, exi-
 git

In regno
Moscoui-
tico.

- a) GREGORIUS Turonensis de | c) LVDOV. MOLINA de iustitia
 Mirac S. Martini Libr. III. | et iure P. I. Diff. 140.
 b) CHOPPINVS l. c. | d) BELLVGA Ictus Hispanus in
 Specul. princ. rubr. XIV.

git Princeps tributum nummariumque subsidium ab Episcopis. e)

§. XXXIX.

InGermania.

Quid dicam de Germanis? supra iam de liberalitate principum in ecclesias dixi; vergere tamen tales profusas donationes in reipublicae detrimentum, putarunt plurimi. HENRICVS Leo Dux Saxoniae, teste CRANTZIO, f) in ea erat sententia: „Quod clerici sacris obseruandis, non administrandis rebus „temporalibus animum intentum habere deberent., „Ast nimis fero tale quid introductum, et satis pie HENRICVS IV. dixit: „Ecce isti (praesules scilicet) „sunt, qui regni mei diuitias habent, et me meosque „omnes in paupertate reliquerunt, quod si illi de „medio fuissent ablati, ego, cunctique mei familia- „res cito possent fieri diuites., „Iam CAROLVM M. talem legem tulisse scimus, ast eam diu obseruatam, vero haud simile videtur. Ita enim legitur in capitularibus: g) „Et hoc Christo propitio placuit, vt vn- „decunque census aliquid ad fiscum peruenerit, siue „in frido, siue in qualicunque banno et in omni re- „dibutione ad Regem pertinens decima pars ecclesiis „et sacerdotibus reddatur., „Et porro: h) „Similiter secundum Dei mandatum praecipimus, vt omnes decimam partem substantiae et laboris sui ecclesiis et sacerdotibus donent, tam nobiles, quam ingenui, similiter et liti, iuxta quod Deus vnicuique dederit „chri-

e) RENATVS CHOPPINVS de *Sacra Politia*. loc. cit.

f) CRANTZIVS in *Metropoli* Lib. VII. Cap. I.

g) Vid. *Capitul. de partibus Saxoniae Art. XVI.* Edit. Baluz. p. 253.

h) Ibid. *Art. VII.* Adde *Art. XIV. XV.*

„christiano, partem Deo reddant. De OTTONE IV. Augusto ALTESERRA. i) ex GVILIELMO Brittone refert, istum huiusmodi legem a se latam praedicasse:

*Illo quippe die, quo me diademate primum,
Reddidit insignem patrum pater imperiali,
Hanc promulgavi legem in scriptisque redactam
Iussi per totum seruari firmiter orbem
Ecclesiae decimas, oblataque munera tantum
Possideant, villas nobis et praedia linquant,
Viuat ut hinc populus, habeatque stipendia miles*

In Saxoniae inferioris prouinciis statuta quaedam Sec. xiv. hac de re exstitisse, ex constitutionibus imperialibus liquet, k) licet eadem peculiari abrogauerit sanctione l) CAROLVS IV. Exstat tale statutum in Ducatu Magdeburgensi. Respexit ad istud Serenissimus Elector Brandenburg. rescribendo ad Regimen Magdeburg. Anno MDCLXXXVI. Verba Rescripti huc pertinentia haec sunt: Wir haben in Gnaden resoluiret / daß wir von der einmahl gegebenen Regul / daß keine feuda mehr denen Collegiis und Vniuersitäten in manum mortuam verlihen werden sollen / nicht abschreiten können. Et in statutis Hamburgensibus cautum, vt ad manum mortuam tertia pars bonorum relictorum tantum transeat: So weit sich dieselben über den dritten Theil der wohlgewonnenen Güter nicht erstreckt. In Ducatu etiam Iuliacensi lex viget, ne subditi bona immobilia vendant. In statutis Colonienfis simile quid expressum. m) In Republica Francofurtana clerici bona immobilia ad-

G

qui-

i) ALTESERRA de Ducibus et Comitibus. Cap. XVIII. Libr. I. | l) ZIGLER de Dote Eccles. C. VIII. § 53.
k) Confer GOLDAST. Constit. Im- | m) BESOLDVS Consil. 278 n. 34.

quirere non possunt, sed vt adquisita iterum in ciues, reddito pretio, transferant, obligati sunt. Quod priuilegium debent Francofurt. SIGISMUNDO. Confirmauit etiam istud MAXIMILIANVS. n) Quali priuilegio ciuitas Eslingensis quoque gaudet. In reliquis regnis, quorum statuta inspicere mihi non licuit, quid circa acquisitionem obtineat, non possum determinare. Certum est, quod acquirendi licentia variis modis restringatur. Vbi hinc nulla lex prohibens, nullum pactum, nulla denique consuetudo occurrit, ibi secure clerici et ecclesiae bona immobilia, posthabito Principum, aut Procerum consensu possunt acquirere. Clero Polono Princeps Boleslaus exemptionem dedit ab oneribus et muneribus. Quid autem de acquirendorum bonorum immobilium licentia dicendum? haud scio. In Hungaria clerici eadem habent priuilegia, quibus gaudet nobilitas. Abyssini sacerdotes non habent, quod querantur, quum amplissimis praediis quasi cumulentur. o) Rex enim est ipse summus sacerdos.

n) Priuilegium adducit III. DIET. HERM. KEMMERICH in *Diff. de facultate alienandi et acquirendi bona immobilia iure Francofurtano restricta*. Verba huius priuilegii huc pertinentia haec sunt: Wir Sigmund von Gottes Gnaden Römischer König, das keine Fürste geistliche oder werulliche anders, was Wesens der sey, ohne Erlasse, Hoff oder andere Gütere oder Erbe in Unse-

rer und des Ruchs Statt zu Frankfurt, noch zu Sassenhausen, und ihrer zugehörige und Gerichte kaufen solle noch möge, noch anders an sich erzeüen, innemen oder empfangen, Er sey dann ein Wernlichher ingelischer Bürger oder Wernliche dasselbs der uns dem Reiche und derselben Stat zu Frankfurt, verbunden getreu und gehorsam sey. etc. Geben zu Nise Anno 1316.

o) CHOPPINVS de *Sacra Politia* L. III.

T A N T V M

••) o (••

